

STARTNOTITIE

Erfgoedvisie gemeente Meierijstad 2019

Inhoud

1.	INLEIDING	3
2.	AANLEIDING EN DOELSTELLING	3
2.1	Waarom een Erfgoedvisie?	3
2.2	Erfgoed belangrijk?.....	3
2.3	Wat is het doel van de Erfgoedvisie?	4
2.4	Wat is het beoogde eindresultaat?	4
3.	WAAR HEBBEN WE HET OVER?	4
4.	WAT SPEELT ER EN WAT ZEGT DE WET?	5
4.1	Ontwikkelingen binnen de erfgoedsector	5
4.2	Wat wil het Rijk?.....	5
	De Omgevingswet	5
4.3	Wat wil de provincie?	5
	Omgevingsvisie	5
	Beleidskader Erfgoed.....	5
	Brabantse Aanpak Leegstand	6
4.4	Wat wil de gemeente?	6
5.	HUIDIG ERFGOEDBELEID GEMEENTE MEIERIJSTAD	7
5.1	Hoe doen we het nu?	7
6.	WAT HEEFT MEIERIJSTAD TE BIEDEN?	8
6.1	Erfgoedidentiteit	8
6.2	Canon van Meierijstad.....	8
7.	VOORSTEL UITGANGSPUNTEN ERFGOEDEVISIE.....	9
7.1	Voorgestelde erfgoedthema's:.....	9
1.	Religieus Meierijstad	9
2.	Industrieel Meierijstad	10
3.	Landelijk Meierijstad	10
4.	Verbindend Meierijstad.....	11
8.	HOE GAAN WE HET DOEN EN MET WIE?	12
8.1	Proces en planning	12
8.2	Stakeholders	12

1. INLEIDING

Voor u ligt de startnotitie voor de Erfgoedvisie gemeente Meierijstad. De startnotitie is een eerste stap in het proces om te komen tot een Erfgoedvisie en dient als discussiedocument voor de verdere uitwerking ervan. De startnotitie geeft de (wettelijke) kaders van de Erfgoedvisie aan, geeft een beeld van de wensen en verwachtingen en maakt het proces voor de totstandkoming van de Erfgoedvisie inzichtelijk.

2. AANLEIDING EN DOELSTELLING

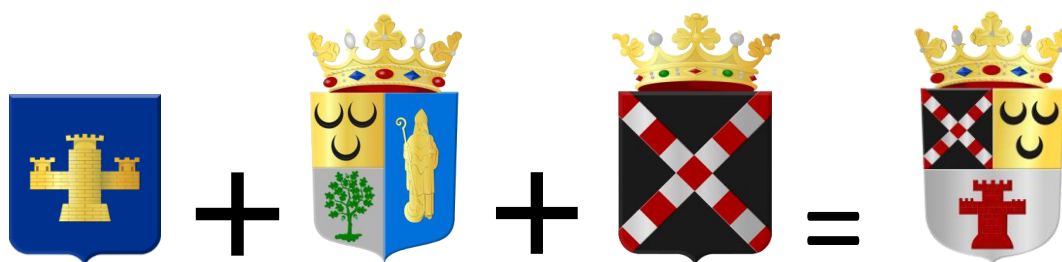
2.1 Waarom een Erfgoedvisie?

Meierijstad is een nieuwe Brabantse gemeente met dertien kernen, 80.000 inwoners en een groot groen buitengebied. De gemeentelijke fusie is de aanleiding voor het harmoniseren van beleid, waaronder het erfgoedbeleid.

Tevens spelen er landelijk, regionaal en lokaal diverse ontwikkelingen die van invloed zijn op de omgang met erfgoed, zoals de invoering van de Erfgoedwet (2016), de wijziging op het besluit Ruimtelijke Ordening (2012) en de beleidsbrief Erfgoed Telt (2018). Naar verwachting zal in 2021 de Omgevingswet van kracht gaan.

De ontwikkelingen binnen de erfgoedsector vragen om een nieuwe en brede aanpak voor de omgang met erfgoed. Een integrale en brede Erfgoedvisie is nodig en nuttig om:

- Kaders te kunnen geven voor het behoud en ontwikkeling van het Meierijstads erfgoed;
- Richting en invulling te geven aan het economisch aantrekkelijker maken van de gemeente Meierijstad voor inwoners, ondernemers en bezoekers.
- Te kunnen inspelen op de wettelijke ontwikkelingen en te kunnen voorsorteren op de Omgevingswet;
- De erfgoedidentiteit van Meierijstad te kunnen definiëren met daarbij aandacht voor 'Eenheid in verscheidenheid'.



De gemeente wapens van Sint-Oedenrode, Schijndel, Veghel en het nieuwe wapen van Meierijstad

2.2 Erfgoed belangrijk?

Erfgoed is belangrijk voor ons historisch besef en onze gezamenlijke identiteit. Maar erfgoed heeft meer te bieden dan historische waarde. Erfgoed kan de lokale economie stimuleren, de leefbaarheid vergroten, het imago verbeteren en de binding van mensen met de eigen plaats bevorderen. Vanuit de samenleving is er een toenemende belangstelling voor erfgoed. Zo is Open Monumentendag 2018 landelijk door ruim 1 miljoen mensen bezocht! Een succesvol lokaal voorbeeld van doorontwikkeling van erfgoed is het CHV-complex op de Noordkade dat als kunst- en cultuurcluster een regionale functie heeft.

Erfgoed is dus van belang vanwege:

- Culturele waarde
- Sociale waarde, identiteit, leefbaarheid
- Economisch rendement

2.3 Wat is het doel van de Erfgoedvisie?

Het doel van de nota is het vaststellen van ambities voor de instandhouding en ontwikkeling van erfgoed, zodat dit:

- op een goede wijze kan worden doorgegeven aan de volgende generatie;
- een inspiratiebron en vliegwiel kan zijn voor nieuwe ontwikkelingen;
- een verbinding vormt tussen verschillende beleidsterreinen, organisaties en de gemeente;
- de identiteit van Meierijstad onderstreept en versterkt.

2.4 Wat is het beoogde eindresultaat?

Het resultaat betreft een integrale Erfgoedvisie voor het bovengrondse, ondergrondse en immateriële erfgoed. Aan de nota is een uitvoeringsprogramma gekoppeld waarin de speerpunten (inclusief planning en financiële paragraaf) voor de komende jaren worden verwoord. Het uitvoeringsprogramma bevat concrete acties en taken, zoals het harmoniseren en actualiseren van de cultuurhistorische- en archeologische waardenkaarten, het promoten van bouwhistorisch onderzoek, het stimuleren van publieksbetrokkenheid en projecten.

3. WAAR HEBBEN WE HET OVER?

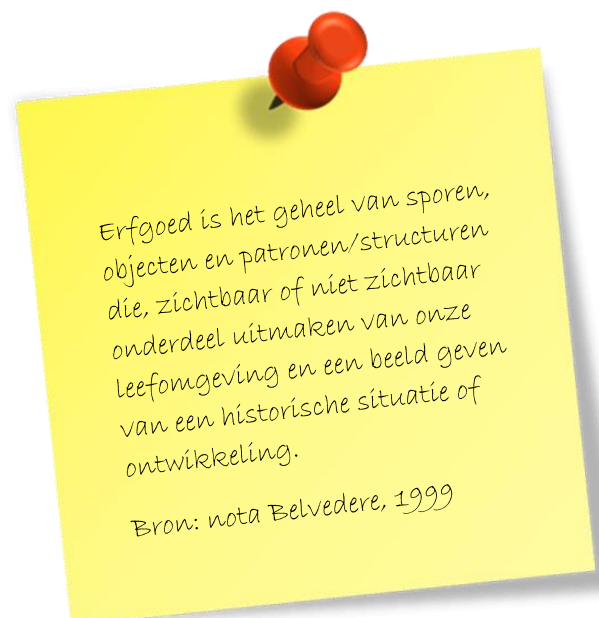
In het kader van de Erfgoedvisie hebben we het over materieel en immaterieel erfgoed.

Materieel erfgoed:

- Historisch landschap
- Historische stedenbouw
- Historische objecten
- Archeologie

Immaterieel erfgoed:

- Verhalen
- Gebruiken
- Gewoonten



4. WAT SPEELT ER EN WAT ZEGT DE WET?

4.1 Ontwikkelingen binnen de erfgoedsector

De zorg voor erfgoed heeft de afgelopen decennia een ingrijpende verandering doorgemaakt. In het verleden lag de nadruk voornamelijk op de instandhouding van objecten. Vanaf de jaren '90 is de monumentenzorg verbreed naar de ruimtelijke ordening en is het begrip 'behoud door ontwikkeling' geïntroduceerd. Met de beleidsvisie Kiezen voor Karakter (2011) van het Rijk heeft opnieuw een verbreding plaatsgevonden en is een gebiedsgericht erfgoedbeleid gelanceerd. Daarin wordt gepleit om de monumentenzorg te verbinden met andere regionale ontwikkelopgaven op het gebied van bijvoorbeeld economie, duurzaamheid en veiligheid. In de Omgevingswet is de verbinding van erfgoed met de fysieke leefomgeving van belang. Ook immateriële historie en persoonlijke verhalen kunnen bijdragen aan ruimtelijke kwaliteit.

4.2 Wat wil het Rijk?

Vanuit de wetgeving heeft de gemeente taken te vervullen op het gebied van beschermde monumenten (advies, vergunning, handhaving), de afweging van het erfgoedbelang in de ruimtelijke ordening (inventarisatie, waardering en planologische borging van erfgoedwaarden), het integreren van erfgoedopgaven in gebiedsontwikkeling en het bevorderen van herbestemming. Met de inwerkingtreding van de Erfgoedwet (2016) en de komst van de Omgevingswet (2021), verandert de wettelijke basis van het erfgoedbeleid in Nederland. Dat heeft behoorlijke gevolgen voor de gemeenten, bijvoorbeeld op het gebied van ruimtelijke planvorming en vergunningen.

De Omgevingswet

De Omgevingswet betekent een andere, veel bredere benadering en inzet van erfgoed. Belangrijke uitgangspunten uit de Omgevingswet met betrekking tot erfgoed zijn:

- Cultureel erfgoed vormt een wezenlijk onderdeel van de fysieke leefomgeving;
- Er is sprake van een integraal karakter (archeologie, landschap en monumenten);
- De omgeving van het monument is ook beschermd;
- Minder regels vooraf, meer handhaving achteraf;
- Er geldt een zorgplicht voor de instandhouding van cultureel erfgoed;
- Het verhaal van de plek krijgt een belangrijke positie;
- Erfgoed krijgt een belangrijke rol als identiteitsbepaler voor gebiedsontwikkelingen.

4.3 Wat wil de provincie?

Omgevingsvisie

In de provinciale Omgevingsvisie zet de provincie in op het behoud en de ontwikkeling van het Brabants erfgoed en ook op de beleving ervan. Erfgoed en de verscheidenheid aan landschappen maken onderdeel uit van de Brabantse identiteit.

Beleidskader Erfgoed

De provincie zet met haar beleidskader "De verbeeldingskracht van Erfgoed" (2016-2020) in op vier verhaallijnen, te weten:

1. Bevochten Brabant
2. Innovatief Brabant
3. Bestuurlijk Brabant
4. Religieus Brabant

Vanuit deze verhaallijnen focust de provincie waar kansen liggen. Vanuit erfgoed maar ook in relatie tot sociale veerkracht en ruimtelijke en economische ontwikkelingen van Brabant.

Brabantse Aanpak Leegstand

De provincie stimuleert met dit programma de herbestemming en sloop van leegstaande gebouwen. Doorontwikkeling van vrijkomend erfgoed wordt gestimuleerd onder het motto “herbestemmen is het nieuwe bouwen”.

4.4 Wat wil de gemeente?

“Meerijstad zijn we samen!”, is de titel van het coalitieakkoord en het uitvoeringsdocument Mijlpalen voor Meerijstad voor de periode 2017-2022. Het coalitieakkoord onderschrijft de ambities voor de komende jaren. In het akkoord staan de thema’s participatie, leefbaarheid, innovatie, duurzaamheid en gezondheid centraal.

De ambitie met betrekking tot erfgoed is om monumenten en cultureel erfgoed te behouden en herstellen. Een uitwerking daarvan is het opstellen van een erfgoedvisie waarin wordt beschreven hoe Meerijstad met de cultuurhistorische identiteit van de kernen binnen Meerijstad wil omgaan. De erfgoedvisie vormt de basis voor het bijbehorende uitvoeringsprogramma.

“Meerijstad wil monumenten en cultureel erfgoed behouden en herstellen. We formuleren een visie waarin o.a. stedenbouw, gebouwde omgeving, groene omgeving en archeologie samengebracht zijn. Samen met oudheidkundige verenigingen, erfgoedorganisaties en het Platform Erfgoed Meerijstad. Op basis daarvan moet nieuwbouw in historische kernen passen in het stads- en dorpsgezicht.”

Uit: Mijlpalen voor Meerijstad 2017-2020

5. HUIDIG ERFGOEDBELEID GEMEENTE MEIERIJSTAD

5.1 Hoe doen we het nu?

Het gemeentelijk beleid voor cultureel erfgoed ligt op dit moment onder meer vast in:

- Erfgoedverordening Meierijstad 2018:
 - 125 rijksmonumenten
 - 3 archeologische monumenten
 - 291 gemeentelijke monumenten
 - 4 beschermde dorpsgezichten
- Reglement op de Monumentencommissie
- Subsidieverordening gemeentelijke monumenten
- Bestemmingsplannen (dubbelbestemming beeldbepalende panden en cultuurhistorische waardevolle objecten)
- Welstandsnota Meierijstad 2018 (beeldbepalende panden en cultuurhistorisch waardevolle objecten, bijzondere bebouwing en ensembles)
- Cultuurhistorische en archeologische beleidsnota's en –kaarten

Uitgesplitst naar de drie voormalige gemeenten:

Schijndel:

- 30 rijksmonumenten
- 44 gemeentelijke monumenten
- 211 cultuurhistorisch waardevolle objecten
- 5 bijzondere bebouwing en ensembles
- Beleidsnota Erfgoed 2012

Sint-Oedenrode:

- 42 rijksmonumenten
- 45 gemeentelijke monumenten
- 2 beschermde dorpsgezichten
- 158 beeldbepalende panden
- 19 x bijzondere bebouwing en ensembles
- Erfgoedplan 2014
- Notitie archeologiebeleid 2011

Veghel:

- 53 rijksmonumenten
- 202 gemeentelijke monumenten
- 496 beeldbepalende panden
- 3 archeologische rijksmonumenten
- 2 beschermde dorpsgezichten
- Cultuurhistoriekaart 2012
- Archeologische verwachtingskaart 2014

6. WAT HEEFT MEERIJSTAD TE BIEDEN?

6.1 Erfgoedidentiteit

Met ruim 80.000 inwoners heeft Meierijstad de omvang van een middelgrote stad, maar het heeft niet de structuur van een stadsgemeente. De dertien kernen van Meierijstad hebben ieder hun eigen identiteit. Het behoud van erfgoed draagt bij aan het behoud van eigenheid van de kernen in Meierijstad. Die kernen hebben van oudsher veel gemeenschappelijk. Daarnaast mag elke kern zijn eigenheid en historie koesteren. Zo vormen ze samen een geheel. 'Eenheid in verscheidenheid' is daarom het uitgangspunt.

6.2 Canon van Meierijstad

De Canon van Meierijstad geeft een beeld van de historische ontwikkeling en bijzondere historische gebeurtenissen en personen van de verschillende kernen in Meierijstad. Deze thema's worden onder andere benoemd: de Romeinse muntschat in Jekschot, de burcht van Rode, de legende van Sint Oda, het raadhuis van Erp, de modelboerderij van Heijkants, de Granaatweken, Marketgarden, Mars en de Glazen Boerderij.



Canon van Meierijstad, www.entoen.nl/noord-brabant/meerijstad

7. VOORSTEL UITGANGSPUNTEN ERFGOEDVISIE

Wij stellen voor de Erfgoedvisie aan de hand van de volgende uitgangspunten vorm te geven:

- Hantering van een brede definitie van erfgoed (materieel en immaterieel erfgoed).
- Aansluiten op landelijke, regionale ontwikkelingen en beleidskaders en samenwerkingsverbanden, waaronder ontwikkeling Dommelvallei, Groene Woud, AgrifoodCapital;
- Erfgoedvisie is bouwsteen Omgevingsvisie Meierijstad;
- Aandacht voor 'Eenheid in verscheidenheid';
- Aansluiten op uitgangspunten Mijlpalen van Meierijstad;
- Aansluiten op andere gemeentelijke beleidskaders, zoals Vitaal Buitengebied
- Participatie door betrekken stakeholders (door interviews en een stakeholdersbijeenkomst);
- Gericht op instandhouding en ontwikkeling, door:
 1. De basis op orde te brengen (harmoniseren erfgoedbestand, borging erfgoedwaarden, vergunning, handhaving);
 2. Kansen van erfgoed in relatie tot maatschappelijke, culturele en economische opgaven te benoemen en benutten.
- Verdeling in vier aansprekende thema's: Religieus Meierijstad, Industrieel Meierijstad, Agrarisch en Landschappelijk Meierijstad, Verbindend Meierijstad (bestuurlijk/bevochten). Voor de verdeling in thema's is gekozen omdat hieraan verschillende deelonderwerpen geschaard kunnen worden en de verbinding tussen het bovengronds, ondergronds en immaterieel erfgoed verteld kan worden.

7.1 Voorgestelde erfgoedthema's:

N.B. Onderstaande thema's zijn suggestief. Onderdeel van het proces is om de themalijnen samen met de stakeholders verder aan te scherpen en inhoudelijk vorm te geven. Naamgeving en inhoud kunnen dus nog worden aangepast.

1. Religieus Meierijstad

Meierijstad heeft een rijk religieus verleden. Het Rijke Roomse Leven is nog zichtbaar en voelbaar aanwezig in de vele kerken, kloosters en bijbehorende verhalen. De kloosters in Veghel en Schijndel behoren tot de grootste uit de regio. Dankzij de Liefdezusters uit Schijndel en de Franciscanessen uit Veghel werden er scholen gebouwd en gasthuizen geopend. De in Rooi geboren bisschop Bekkers groeide in de jaren '50 en '60 dankzij zijn moderne opvattingen uit tot één van de meest geliefde bisschoppen ooit en verwierf via zijn tv-optredens bekendheid en waardering onder katholieken en protestanten.

Maar al veel eerder speelde religie een belangrijke rol. Zo is de Middeleeuwse legende van Sint Oda nauw verbonden met de historie en ontwikkeling van Sint-Oedenrode. Aan de Dommel bij Olland zijn resten gevonden van een Kartuizerklooster. Als we nog verder teruggaan in de tijd zijn ook diverse Romeinse vondsten (zoals het Romeins 'menneke' uit Schijndel) en prehistorische grafheuvels uitingen van het religieuze verleden.



Van links naar rechts: urnen uit Erp, de Knoptorenkerk, Sint-Paulusgasthuis, tekening van de kerk van Veghel, Zusters van Liefde. Bron: Canon van Meerijstad

2. Industrieel Meerijstad

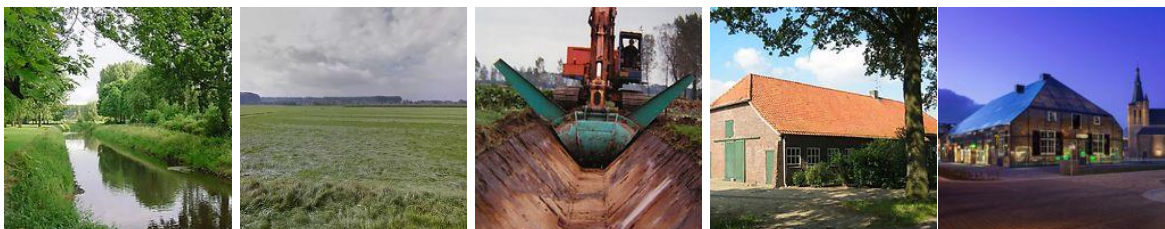
Deze themalijn verwijst naar de industriële ontwikkeling van Meerijstad, waarin met name Veghel en Schijndel een belangrijke rol spelen. Schijndel stond bekend om haar drie K's: Klompen, Kaarsen en Kousen. In Veghel groeide de landbouw- en voedingsindustrie uit tot een industrie van wereldformaat. De Boerenbond (NCB) heeft een belangrijke stempel op de regio gedrukt. Via deze belangenorganisatie werden verschillende coöperaties, waaronder CHV en DMV, waarvan het erfgoed nog steeds zichtbaar en via verhalen aanwezig is. De ligging aan de Zuid-Willemsvaart en de tram- en spoorlijnen zorgde ervoor dat fabrieken zich graag in Veghel vestigen. Het Duits Lijntje was een belangrijke handelsroute over het spoor en is tegenwoordig opnieuw beleefbaar gemaakt.



Van links naar rechts: het station van Schijndel, NCB-graansilo, kousen van De Wit, Mars, kantoormeubelen van Ahrend uit Sint-Oedenrode. Bron: Canon van Meerijstad.

3. Landelijk Meerijstad

Meerijstad heeft een uitgestrekt buitengebied en is echt een groene en agrarische gemeente. De aanwezige blauwe aders Aa, Dommel en Zuid-Willemsvaart drukken een belangrijke stempel op de beleving van het landschap en de identiteit van Meerijstad. Van het eeuwenoude historische landschap zijn nog verschillende restanten bewaard gebleven. Na de Tweede Wereldoorlog heeft de ruilverkaveling haar stempel op het landschap gedrukt. Door de ruilverkavelingen bij onder andere Erp veranderde het historische landschap drastisch. De vele historische boerderijen en agrarische complexen geven invulling aan het landschap en dragen bij aan de beleving. Het behoud en doorontwikkeling van cultuurhistorisch waardevolle boerderijen en de relatie met het omringende landschap voor de versterking van de ruimtelijke kwaliteit.



Van links naar rechts: de Aa, het agrarische landschap, de ruilverkaveling, de modelboerderij van Heijkants, de Glazen Boerderij in Schijndel. Bron: Canon van Meerijstad.

4. Verbindend Meierijstad

Het thema 'Verbindend Meierijstad' verwijst naar de strategische ligging van de gemeente en de daarmee samenhangende bestuurlijke geschiedenis. De Romeinse tijd heeft diverse sporen nagelaten, zoals de Romeinse muntschat van Jekschot en andere voorwerpen. Sint-Oedenrode was een Oude Vrijheid en hoofdplaats van het Kwartier van Peelland in de Meierij van 's-Hertogenbosch. Vele burchten, slotjes en leengoederen werden opgericht. In de negentiende eeuw werd de Zuid-Willemsvaart gegraven en werd Veghel steeds belangrijker vanwege de ligging. Diverse bedrijven gingen zich hier vestigen en konden zich vanwege de strategische ligging aan het kanaal ontwikkelen. In de Tweede Wereldoorlog zijn de bevrijders hier geland (operatie Market Garden) vanwege de aanwezigheid van de bruggen over de Aa en de Zuid-Willemsvaart.



*Van links naar rechts: zegel van de Oude Vrijheid, Henkenshage, de burcht van Rode, Market Garden, de Granaatweken.
Bron: Canon van Meierijstad*

8. HOE GAAN WE HET DOEN EN MET WIE?

8.1 Proces en planning

De eerste wensen en ambities voor de omgang met het Meierijstads erfgoed zijn door middel van interviews met interne en externe stakeholders opgehaald (zie 8.2). Eind januari 2019 organiseren we een stakeholdersbijeenkomst met alle betrokken partijen. Het doel van deze bijeenkomst is tweeledig:

1. Het toetsen van de opzet van de nota en ophalen van input over het behouden, ontwikkelen en beleefbaar maken van erfgoed;
2. Hieruit voortkomend: het genereren van aandacht en betrokkenheid voor erfgoed onder een brede doelgroep uit de Meierijstadse samenleving.

De opgehaalde informatie wordt vertaald naar ambities en doelen. De conceptnota zal opnieuw worden voorgelegd aan de raad. Daarna zal de nota worden afgerond.

wat	wanneer
Inventarisatie beleid	september - oktober 2018
interne en externe consultaties	oktober – november 2018
Opstellen startnotitie	november 2018
Informeren raad d.m.v. RIB	december 2018
stakeholdersbijeenkomst	januari 2019
Uitwerking nota incl. uitvoeringsprogramma	januari - februari 2019
Beeldvormende Avond	maart 2019
Erfgoedvisie klaar voor bestuurlijk proces	Juni/juli 2019

8.2 Stakeholders

De volgende partijen (stakeholders) worden betrokken bij de totstandkoming:

Intern:

- Collega's van de beleidsterreinen economie, toerisme & recreatie, ruimtelijke ordening, gebiedsontwikkeling, stedenbouw, vergunningen, kunst en cultuur, monumenten, communicatie, etc.

Extern:

- Platform Erfgoed Meierijstad
- Cultuurkade Meierijstad
- VVV
- Bedrijfsleven
- Horeca
- Dorp- en wijkraden
- Monumenteigenaren*
- Roois Cultureel Erfgoed
- Monumentencommissie
- Streekraad het Groene Woud
- Regio-archeologen
- Provincie Noord-Brabant
- Musea
- Onderwijs
- ZLTO
- Waterschap
- Inpatcentre Meierijstad
- Etc.

Het Platform Erfgoed Meierijstad zal gedurende het proces steeds worden betrokken voor afstemming en overleg.

* In het kader van de nieuwe Subsidieverordening voor monumenten wordt in het eerste kwartaal van 2019 een bijeenkomst voor eigenaren van monumenten georganiseerd. Tijdens deze bijeenkomst zullen de eigenaren tevens op de hoogte worden gesteld van het proces voor de Erfgoedvisie.